

Bondpojken som blev rikskändis.

GEORG FRANZÉN

”Far tröskar med plejel, och Sante, min bror, hjälper till... själv sitter jag högt uppe på en bjälke bland spindelväv och damm... jag är ju bara fem år och sjunger till takt av plejlarnas slag och sädeskornens rasslande dans över halmen.”

Så berättar Gunnar Rosendal i en av sina många böcker. Hans föräldrar, Andreas och Teolinda Rosendal, ägde och brukade en liten lantgård i Grevie församling på Bjärehalvön. Där växte Gunnar och hans syskon – Alma, Sante, Linnéa – upp i ett gammalt hus med jordstampade golv. Tyvärr drabbades hans moder av en långvarig sjukdom och avled, när Gunnar var bara sju år. Han skriver: ”Det är första gången jag kan minnas, att jag var riktigt ledsen... jag tyckte, att jag aldrig skulle bli glad mera.”

Så småningom såldes gården, varefter fadern lämnade barnen till släktingar (Gunnar kom till sin moster Tilda) och reste till Amerika för femte gången. Gunnars tonårstid inföll under första världskrigets svåra år med matbrist och umbäranden även i Sverige. Detta fick han uppleva bl.a. under exercistiden i Linköping: ”Jag var hungrig alltid... sömning alltid... trött alltid... men efter tre månader hade jag gått igenom ekluten. Jag blev seg, jag blev glad... tröttheten upphörde, dock icke hungern... många som gick hungriga jämt.” Ändå lärde han sig uppskatta det militära livet med ordning och reda, med härliga kamrater och stärkande kroppsövningar – han fick t.ex. uppleva tämläger med över 30 graders kyla i norr! Han lärde sig, ”att livet sällan är utan positiva inslag”. Härtill kom, att han tillhörde ett s.k. studentkompani, där man inte bara lärde sig vapenbruk, utan också ofta drabbade samman i vilda debatter, inte minst i religiösa och filosofiska ämnen. Själv ansåg sig Gunnar på den tiden som en stor radikal – som dessutom förlorat sin barnatro från det något schartauanska hemmet i Grevie, men ändå ville han på djupet bli präst! Han var kyrksam, han var en bedjare i hemlighet.

Han sökte komma till andlig klarhet: ”Så stor är vår Herre, att han kan möta även den som med munnen förnekar honom, bara hjärtat längtar”. Mitt i denna inre oro, kände han en berättigad ängslan för sin egen framtid: han hade ju inte något egentligt hem! Men så fick han en idé: han satte i en tidning in en annons om en student, som ville bli predikobiträde i en prästgård. Han fick faktiskt ett svar med poststämpeln ”Eds Bruk” och hamnade en dag hos kyrkoherde Herman Brilioth (fader till sedermera ärkebiskopen Yngve Brilioth). Den praktiktid han nu genomgick och de

lärdomar han fick göra, kom att betyda väldigt mycket för honom längre fram. Han fördes här in i en för honom totalt ny social miljö med stor kulturell finess och djup vishet, något som han var lycklig för. Men hela tiden var hans inre oroligt natt och dag – han var på något sätt rädd för Gud – han slutade en tid att gå i kyrkan, men lyssnade gärna till predikningar och deltog i samtal kring de eviga frågorna.

Så inkallades han till militärt repetitionsmöte och vid en soldatgudstjänst upplevde furiren Gunnar Rosendal ungefär det som skalden Hjalmar Gullberg i ett annat sammanhang uttrycker så: "... plötsligt, nånstans på en grå trottoar, grep honom i kragen Herren Gud!"

Så kom han till Lund. Hur hade han råd? Han skriver: "... försöker minnas, hur jag fick pengar. Men det var väl min far, som med sin förmåga att kunna spara av otroligt små inkomster, hade lyckats skrapa ihop dem." Nu upptäckte han på allvar böckernas värld. Han fann, att där kunde man hitta både tröst, vägledning och upplysning. "Ju mer jag läste, desto mer klarnade det i mitt sinne." På rekordtid tenterade han i de olika ämnena – och med utmärkta betyg dessutom! Och en majdag 1922 blev han i Lunds Domkyrka vigd till präst av gamle biskopen Gottfrid Billing.

Rosendals första förordnande blev som adjunkt hos kyrkoherden Lars Hallén och vice pastor i Väsby pastorat samt en tid kyrkoadjunkt i Höganäs, som då tillhörde Väsby. Där kom han att stanna i cirka två år, och han beskriver dessa år som "fulla av mjölk och honung", och han trivdes alldeles utmärkt med bygden, med människorna, med sin tjänst.. Han skriver: "VEd var Lagen i mitt liv och Väsby blev Evangelium."

Han köpte nu sin första cykel och for omkring till människorna i det storslaget sköna landskapet, men samtidigt läste han flitigt olika teologiska verk eftersom han gärna ville veta mer och kanske nå en högre lärdomsgrad. Läsandet förde honom den 15 nov. 1924 fram till teologie licentiatexamen och samma år sökte han och blev vald till komminister i Färingtofta församling i Riseberga pastorat. Kyrkoherden där, Karl Östman, var tyvärr oftast sjukledig, varför Rosendal hade en tung arbetsbörda. Det var under dessa år som han blev medlem i "Den Apostoliska Bekännelsens Brödraskap" en högkyrklig grupp, som leddes av den då välkände prosten Albert Lysander i Malmö S:t Petri. Det var i detta sammanhang som "rundkragen" knäppt i nacken, började bäras dagligen av åtskilliga prästmän, så också av Rosendal. Kanske kan detta bruk mest ses som ett behov för prästen att tala om vem han är. Samtidigt började det förekomma nyheter i gudstjänsterna, t.ex. enkla processioner av konfirmander med ljus i händerna, något som en del förmodligen kallade "katolicerande tendenser". Men samtidigt var prästen Rosendal som vanligt en enkel, glad människa och allas kamrat! Han skriver t.ex. om "alla ungdomarna, Jakobsönerna, skräddarens, sångkören, tennisplan vi anlade, våra trätor, våra lekar, våra utfärder och vår gudstjänstgemenskap!" Och hela tiden läste han, skrev han,

forskade han. Han lyckades faktiskt skriva en hel doktorsavhandling – ”Nutida teologi och förkunnelse” – som dock blev underkänd vid Universitetet! Detta borde ju ha kunnat bryta ner honom totalt, men icke! Han blev av fakultetens dekanus, professor Gustaf Aulén, uppmanad att försöka igen – och Rosendal tackade ja!

Så blev det åter Lund och Universitetsbiblioteket. ”Jag fick den ena lasten av böcker efter den andra framkörd till mitt bord... jag arbetade och strävade och letade och grubblade...” Samtidigt med detta ansvarade han för sin tjänst i Färingtofta, dit kommunikationerna inte var de bästa. När därför en komministertjänst i Trelleborg blev ledig, sökte han den och fick den. ”Den 1 maj 1927 åkte jag genom snöbyar över slätten till Trelleborg... nu var det lätt att resa mellan Trelleborg och Lund...” Under de år som nu följde, kom han en tid in i en djup andlig kris, som dock inte blev alltför långvarig: ”Jag hade funnit min frid i frälsningen och Frälsaren.” Och en dag var hans nya avhandling färdig och ”spikad” i Lund och godkänd. ”Och så kom den stora dagen. Vi satt uppe i det mäktiga koret i Lunds Domkyrka. Gustaf Aulén stod i talarstolen. Latinet klingade. Kanonerna dånade... Aulén tryckte med fast hand kraftigt ner på mitt huvud världens finaste och fulaste hatt.” Detta hände den 31 maj 1930. Så var Gunnar Rosendal teologie doktor, men arbetade vidare som präst i Trelleborg. Här var de unga hans skötebarn. Han bildade kyrklig ungdomskrets och han startade en scoutkår. Han ivrade för kyrkomusikens främjande, var med i styrelsen för ”Kyrkosångens vänner i Lunds stift” och framträdde t.o.m. som dirigent ibland.

En aprildag 1932 ingick han äktenskap med den unga godsägardottern Elsa Bengtsson från Källstorp. Under de år som sedan gått har i deras familj fötts fyra barn – två döttrar och två söner.

Fader Gunnar i den typ av präst-dräkt han bar från 1947 till livets slut.

Foto: Gunnar Hansson.

Så blev kyrkoherdetjänsten i Osby ledig och Rosendal sökte. Vid valet mellan de tre präster som Lunds Domkapitel satt på förslag, fick förste sökanden 13 röster, andre 649 och Rosendal som var tredje sökande, 1371 röster. Domkapitlet utfärdade fullmakt, men först den 1 februari 1934 tillträdde tjänsten. Till Osby kom nu inte bara en ny familj i prästgården. Hit kom framför allt en dynamisk präst med djup lärdom, biblisk fromhet, blixtrande intelligens och oerhörd arbetslust! Främst var han väl påverkad av gammalsvensk from tradition, men också av den engelska kyrkans ordningar, som han upplevt på plats. Redan under Rosendals första år i Osby infördes kor-

ta dagliga gudstjänster morgon och kväll (tidegård), från 1936 högmässa med nattvard varje söndag och från 1958 mässa varje dag. Men han var för klok för att genast ändra gamla vanor.

Han var pedagog och skyndade långsamt. Hans program för församlingens gudstjänstliv var mycket radikalt för sin tid och väckte stor uppmärksamhet. Sådant som vanligt kyrkfolk numera tycker är självklart, var nyheter den gången, såsom t.ex. julnattsmässa, påskotta.

Berömda blev de ”Kyrkodagar kring Ordet och sakramenten”, som Rosendal anordnade och som lockade deltagare från hela landet – präster, lekmän och inte minst studenter från Lund och Uppsala. Prästgårdens ena flygel inreddes till gästhus för tillresande som sökte honom, eftersom han också hade ett stort internationellt kontaktnät. Genom sina utländska förbindelser kom Osbyprästen att fungera som en ekumenisk brobyggare mellan olika kyrkosamfund. Han kom t.ex. tidigt i kontakt med det reformerta klostret i Taizé, där han föreläste för munkarna. Som en gudstjänstlivets förnyare ville han, att den ensidiga inriktningen på predikan skulle balanseras genom rikare liturgi enligt gammal svensk tradition. Dessutom borde själavården bli mera aktiv genom bl.a. förnyelse av bikten. En auktoritet på detta område skriver: ”Hans rörelse har förändrat Svenska Kyrkans ansikte och påverkat till och med frikyrkorna” (Piltz).

Men allt detta kunde naturligtvis inte accepteras av alla: i Osby och på många andra håll var motståndet ibland häftigt. Det växlades nog inte bara vänliga ord mellan motståndarna och vännerna. ”Den som går i spetsen för någon form av förnyelse får alltid ta emot en del törnar. Det som gjorde saken möjlig var R:s personliga utrustning av charm, vänlighet och smittande entusiasm” (Ljungman). Ända fram till sextioalet hade man i Sverige skräck för ”det katolska” och anade en glidning mot Rom, så snart något ovanligt skedde i gudstjänsten. På 1950-talet när Rosendal blivit känd i landet som prästen med ”katolska” ceremonier, började han så saktakalla sig ”Fader Gunnar” och under det namnet blev han kanske ännu mera känd! ”I Sverige fanns nog fler präster som hette Gunnar, men Fader Gunnar, det var kyrkoherden i Osby.” På många sätt var han en konstnärnatur, kanske med en del bohemiska drag. Hans belackare kunde kalla honom för fäfäng, egoist, snobb, naiv, hetlevrad, men hans vänner kunde nog svara med ord som självvironisk, energisk, humorist, estet, varm, glad o.s.v. Han blev även till sitt yttre riksbekant med sin kalott, sin fotsida kaftan, med sitt flödande skånska idiom, sin glädje och sin livsbejakelse. Hans professor, Gustaf Aulén, skriver om honom i en av sina böcker: ”Ett unicum i svenskt kyrkoliv.” Som mycket folklig församlingspräst var han länge starkt kritiserad och ifrågasatt, men från 50-talets mitt åtnjöt han en för en präst enastående popularitet runt om i landet. År 1959 bildades arbetsgemenskapen ”Kyrklig Förnyelse” som forum för ett brett spektrum av svensk högkyrklighet med bas i

lokalförsamlingarna. Om detta skriver Fader Gunnar: ”Jag har aldrig önskat vara ordförande eller styrelseledamot... men att få tända med idéer, som låg i tiden, andra ämbetsbröder talade om dem, de var inte exklusivt mina.”

Redan 1951 hade Rosendal tillsammans med några trosfränder grundat ”Stiftelsen Gratia Dei”. Dess målsättning var att uppföra ett kapell med daglig mässa och i anslutning därtill bostäder för pensionerade präster. Men nu började det hata en aning, för 1962 skulle Fader Gunnar gå i pension, och då borde bygget vara färdigt! Flera kommuner insåg förmodligen PR-värdet av Fader Gunnars visioner och bjöd välkommen – Osby, Stoby, Kristianstad, Malmö – alla till högst varierande villkor och kostnader. Ett tag var Ballingslöv i Stoby dåvarande kommun på tapeten, men det blev alltså Kristianstad, som i september 1961 fick stiftelsens förfrågan om tomt. Drätselkammaren med den handlingskraftige Sven Hansson som ordf. tillstyrkte gratis upplåtelse av tomt på cirka 4000 m² av stadsägan 353. Förslaget bifölls av fullmäktige den 13 dec. 1961, överklagades av H.Tinder, men blev fastställt. Stiftelsen anhöll om byggnadslov, vilket beviljades den 4 april 1962, och byggherre blev Skånska Cementgjuteriet. Det smått högtidliga första spadtaget togs den 10 april 1962.

Flera år tidigare hade Fader Gunnar lyckats få en av Sveriges skickligaste arkitekter, professor Peter Celsing i Stockholm, att rita kapellet efter de visioner och de grundidéer, som han länge burit på.

Fader Gunnar skulle lämna sin tjänst i Osby den 1 okt. 1962, så det var en smula bråttom. Hans son Thomas skriver: ”1962 när vi flyttade till Kristianstad var Gratia Dei halvfärdigt. Invigningen skulle ske på Luciadagen. Far slavdrev de stackars Skånska Cementarna, men färdigt blev det, även om sängarna fick ställas direkt på cementgolvet.”

Byggnadsverket kom att bestå av följande delar: 1/Cirkelformat, högvälvt kyrkorum med vit kupol (”Den himmelska glädjens kapell”), 2/Ljushall i anslutning härtill, 3/Trelängad envåningsbyggnad, inneslutande större, rektangulär trädgårdsdamm, 4/Bostad för Fader Gunnar med familj, 5/Bostäder för pensionerade präster. Beträffande punkt 4/ bör här citeras en passus ur ett styrelseprotokoll: ”Gunnar Rosendal avstår för sig och sin familj från alla förmåner av ekonomisk art, såsom bostad o.dyl.”

Fredagen den 14 dec. 1962 kom biskop Martin Lindström från Lund och förrättade kapellens invigning. Så långt var målet nått. Men bygget skulle betalas också! Fader Gunnar hade tänkt sig, att hela projektet skulle finansieras utifrån, och därför måste han lägga ner otrolig energi på att dra in pengar. Han var en eftersökt talare med fullbokad almanacka och gjorde långa föredragsresor – han talade på dansbanor, han invigde taxistation och bensinmackar, allt mot höga gager för Gratia Dei. Han gav ut en tidskrift, där annonserna debiterades dyrt! Han uppvaktade företags-

DEN
OMDEBATTERADE
OSBY-HERDEN
ROSENDAHL.

Gunnar Rosendal fångad av tecknaren Bertil Almqvist 1945 (Stiftelsen Gratia Dei).

ledare och höga chefer, som oftast föll för hans argument, hans humor och goda humor! Han fick också uppleva den dag, då stiftelsen var helt skuldfri!

Mer än ett kvarts sekel fick Fader Gunnar framleva på Gratia Dei. Utöver sitt energiska insamlingsarbete, ledde han här ett intensivt gudstjänst- och andaktsliv: daglig morgonmessa med Matutin och Laudes samt på kvällen Vesper och Completorium. Han verkade nästan alltid glad med sin tillvaro. Författaren till dessa rader hade nöjet att flera gånger få leda prästerskapets uppvaktningar vid Fader Gunnars jämna födelsedagar, då han alltid tog emot i sitt stora gröna rum, som också användes för Gratia Deis representation!

Men själv brukade han kalla Gratia Dei för ”sitt enda misslyckande”, och då tänkte han på att de pensionerade präster helt uteblivit, som han hade räknat med som hyresgäster.

Annandag jul 1988 avled Gunnar Rosendal i svår influensa. Han hade på sin ålders höst börjat bli något förvirrad och var därför intagen på GP-kliniken.

Begravningsmässan torsdag den 12 januari 1989 firades självklart i ”Den himmelska glädjens kapell”. Officiant var prosten Jan Redin från Långasjö i södra Småland. Närmare 150 personer deltog i högtiden och i processionen till den intilliggande Rödaleks begravningsplats, där Fader Gunnar gravsattes.

De närmaste åren efter grundarens bortgång blev tyvärr fyllda av många problem. Flera personer försökte föra verket vidare – kyrkoherde Harald Sörheim, pastor Hugo Kjellhard – men utan verklig framgång. De uthyrda lägenheternas gäster blev ofta ett bekymmer, byggnaderna behövde både in- och utvändigt renovering och kapital var det ont om. Men så småningom kom både kommunen och ett antal frivilliga till hjälp på olika sätt. Som ekonomisk stödförening bildades en s.k. Vänkrets kring ”Den himmelska glädjens kapell”, vilket också innebar ett plus. Diakon Anna-Brita Sörheim ställde upp under större delen av 1990-talet och skötte både anläggningens underhåll och den andliga verksamheten.

Numera är det samfundet ”Bibeltrognas Vänner” i Kristianstad (BV), som hyr hela fastigheten av stiftelsen Gratia Dei och som står för ett levande gudstjänstliv med därmed sammanhängande aktiviteter.

Georg Franzén, är kyrkoherde emeritus i Norra Åsums församling och kontraktsprost emeritus i Villands kontrakt.